

Dekanat Iwje W źródłach pisemnych miejscowość wspomina się na początku XV w. (chociaż przy wjeździe jest umieszczony pamiętny znak z datą 1287 r.) jako Gieraniony Murowane lub Gasztołdowe, w odróżnieniu od Gieranion Maniwidowych (teraz w. Sobotniki) i Gieranion Starych (teraz w. Zygmunciszki). Była własnością wielkiego księcia, później – Gasztołdów, Paców. Od 1520 r. – miasteczko powiatu oszmiańskiego, od XVI w. – centrum starostwa, gdzie starostami byli Giedrojcowie, Sapiehy, Mniszki, Sołohubowie, Braniccy. Za czasów króla Augusta III, ok. połowy wieku XVIII, miejscowość otrzymała prawo magdeburskie, od 1792 r. miała własny herb – na zielonym tle serce przecięte mieczem. Do XIX w. parafia gieranionska wchodziła w skład dekanatu raduńskiego, później – wiszniewskiego, w 1921 r. weszła w skład nowo utworzonego dekanatu Bieniakonie, a od 1991 r. znajduje się w dekanacie iwiejskim.

Kościół św. Mikołaja Biskupa został tu założony w 1411 r. na środki wielkiego księcia WKL Zygmunta Kiejstutowicza, któremu w tamtych czasach należały Gieraniony. On zbudował kościół w 1458 r. Pierwotnie świątynia była drewniana, znajdowała się w południowo-zachodniej części wsi obok zamku. Po zniszczeniu świątyni w pożarze kanclerz WKL i wojewoda wileński Olbracht Gasztołd w 1519 r. zbudował kościół murowany i ufundował przy nim altarię.

W 1540 r. już Wojciech Gasztołd otrzymał w Rzymie dla kościoła gieranionskiego status infułackiego, infułatem gieranionskim został ks. Stefan hrabia Talbrzykowski, prałat wileński. W owych czasach parafia gieranionska była jedną z najbogatszych w diecezji, a w dekanacie – bogatszą od Iwia i Trabów. † W 1771 r. po rekonstrukcji w stylu barokowym świątynię pod tytułem historycznym konsekrował wileński biskup sufragan Tomasz Zienkowicz.

W 1730 r. w Gieranionach została założona siedziba zakonu pijarów od klasztoru wileńskiego, przy której w 1730–1938 latach działała szkoła. Ale w 1756 r. zlikwidowano ją dzięki staraniom jezuitów, którzy widzieli w pijarach swoich konkurentów w dziedzinie edukacji. Zakonnicy zostali przesiedleni do Lidy. W XVIII w. do parafii gieranionskiej należał kościół filialny w Dziewieniszkach (obecnie samodzielna parafia na Litwie).

W 1779 r. (data ta możliwie nie jest dokładna) kościół został odnowiony po pożarze ze środków pana Jana Probocza. W 1859 r. do apsydy w kształcie skrzydeł transeptu zostały dobudowane zakrystia i kaplica, w 1883 r. do wejścia głównego dobudowano kruchtę, rekonstruowano fasady.

Obecnie starożytna świątynia stanowi stosunkowo niewielką salę modlitewną na rzucie prostokąta z pięcioboczną wydłużoną apsydą z dwoma zakrystiami. Objętość sali midlitewnej i zakrystie są przykryte oddzielnymi dachami dwuspadowymi, apsyda zaś – czterospadowym. Fasada główna, flankowana kontrforsami, jest zwieńczona wysoką tarczą w stylu wczesnego baroku, także tarczami są zwieńczone szczyty zakrystii.

PANIE UMIŁOWAŁEM OZDOBĘ DOMU TWEGO
I MIEJSCE
ZAMIESZKANIA CHWAŁY TWOJEJ PS 25,8